

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, RIEGER JURE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Prepper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendőek.

Az elemi oktatás Belgiumban.

A közoktatás azon modern alapelvei, melyek a független moral nevében az emberben, az emberi természetben s az egyén rendeltetésében keresték és keresik az értelmi és erkölcsi fejlődés észszerű törvényeit s nem azon titkokban és kijelentésekben, melyek a vallási ideális tekintély segítségével, földi haszonért megkötik az akarati és lelkiismereti szabadságot, hogy ekként értelmi és erkölcsi bukásról állandósítsanak a földön, — mondom a modern közoktatás ezen alapelvei legnagyobb mértékben Belgiumban öltöttek megtestesülést, melynek elemi oktatása az összes nemzetek között talán a legjobb és a legtökéletesebb. Itt a közoktatás államosítása, melynek körvonalait már Plátó kifejtette köztársaságában, a leghamarább bekövetkezett a többi nemzetekre nézve utánzási példának. Azonban utóbbi időben keserű harcz állott be a belga szabadelvű és egyházi párt között az elemi iskolák ügyében, melynek tünetei minthogy más alakban nálunk is küszöbön állanak, tanulságosak ránk nézve. Röviden tehát a belga elemi oktatásról s a kifejtett küzdelemről szólunk, de két szóban először meg kell mondanunk, hogy a belgiumi keserű harcz előtüneményi, mikben és mennyiben állanak küszöbön nálunk is.

Tudvalevő dolog, hogy a középiskolai törvényjavaslat nálunk a felekezeti miatt bukott el s hogy ez az elbukás az állam, de egyszersmind a magyaros közoktatás ügy vereségét jelentette. Ezzel a háboru kockája az állam és egyházak közt eldobatott. Nem szólunk azon érdek összeütközésekről, melyek az állami és autonomikus jogok sarkán fordulnak meg, csupán konstatáljuk a felekezeti s egyszersmind a nemzetiségi egyházak értelmi versenyét a nevelésben a magyarosodó értelmesség nagy kárára, mely verseny az állami és egyházi autonomikus összeütközésből már előállott. De míg az állam a csatát a középiskola mezején javaslatával elvesztette, az alatt a féltékenyen és buzgón támogatott és ápolt elemi oktatás-ügy is kiesett kezéből.

Tudjuk, hogy az 1879-iki 8-ik törvénycikknek, mely a magyarnyelv tanítását a nem magyar nyelvű népiskolában is kötelezővé teszi, határideje a 3 év, már lejárt, s most az iskolai év kezdetén a törvény szabványának fogatosítása kell, hogy megkezdődjék. Ámde a három év alatt az előkészületeknek folyamán valóságos kulturharcot kellett folytatnunk, például itt Erdélyben, a román és szász ajku tanítók magyarnyelvű oktatása érdekében: szemben a román püspökök felségfolyamodványával és szemben a „schulverein“-os tüntetésekkel és üzemekkel. S megtörténtek-e az előkészületek a magyarnyelvű taníthatás érdekében? Fájdalom, nem! Az előkészületek, dacára a kormányi leiratoknak és utasításoknak, gyarlók valának, s kellő ellenőrzés hiányai miatt meglehetősen meddők maradtak. Néhol olyan ellenőrzés gyakoroltatott, hogy — s itt tény után beszélünk — a román ajku tanítók, a póttanfolyamon román nyelven oktattattak az illető tanító által, ki nek e visszaélése miatt elmozdításáért már lépéseket is tettek. Másrészt a szász tanítók, kik a szász autonomia szerint csak az egyházi hatóság engedelmével mehettek a póttanfolyamra, onnan az egyházi és tageblattista aspiratiók érdekében, ha lehetséges volt iparkodtak elmaradni. A nemzetiségi szerencsétlen törvény is súlyos csapást mért az előkészületek sikerére, a mennyiben a bő népségű szász vagy román területen a törvényből azt olvasták ki, hogy ott ők az urak. Ehhez járult az az elnéző és dédelgető kormánypolitika, mely az állami iskolák mellett megtűrte a nemzetiségi zúgiskolák fennállását. Ugy hogy jelenleg, három évi küzdelmes előkészület után is az elemi magyaros nevelésre nézve majdnem az előkészületek stadiumában állunk, annál inkább, minthogy a nemzetiségek ezen idő alatt szervezték magokat, a nemzetiségi aspiratiókat a felekezeti és nemzetiségi autonomiák alá rejtették s most a vallás szent palástja alatt a nemzetiségek érdekében a magyaros nevelés és a magyar állameszme ellen, a vallással fanatizálva és az autonomiára támaszkodva nyílt és alattomos haczot provokálnak és folytatnak.

E harc bizonyára a magyarországi népek jogérzeke és vallási közönye miatt a belga egyház és papság által felkeltett dühöngés és fanatizáció mértékét soha sem fogja megütni. De, miután a példák és tünevények, mindig tanulságosak, hadd beszéljünk most a belga közoktatásügyről.

Belgium az elemi oktatás reformjában megelőzte Magyarországot és még sok mást; három éve már, hogy a közoktatás világiasítása bevégzett tény s a szabadelvű párt energiával küzd a támadó és lázító papság ellen, mely semmiféle eszköztől sem riad vissza, hogy elakassza a belga nép regeneratiojának munkáját. A győzelem a juniusi választások szerint a szabadelvű párt kezében maradt ugyan, de a győzelem még nem bevégzett és nem biztos.

Az a törvény, mely szervezte Belgiumban a közoktatásügyet, 1842-ből való; e törvény, mely egy bizottság munkálata volt s nem a szabadelvű párt, hanem a kath. többség által szavaztatott meg, egészen 1879-ig érvényben volt. Ime egy pár cikkely belőle:

Minden községben legalább egy elemi iskolának kell lenni; de ha van ott magán iskola (mely nem lehetett más, mint vallási, papok által fenntartott iskola), akkor a község felmentetik hivatalos iskola építtetések alól; különben elfogadhat, sőt segíyezhet szabad (egyházi) iskolákat is.

Az iskolák szervezésének és számának meghatározása a vidéki iskolaszék állandó bizottságát illeti. (E bizottság egyháziakból állott leginkább.) Az elemi oktatása a szegény tanulónak ingyenes; a község és a jótékonyági bureau illetményt ad a községtanács által kijelölt iskolának. Az elemi iskolában a religió tanítása kötelező. Ennek felügyeletére az egyházi-fők inspektorokat neveznek ki, kik egyszersmind egyéb tantárgyakra nézve is felügyeleti joggal bírnak. A papok szintén törvény szerint betekinthetnek az iskolákba. A könyveket az egyházi fők ajánlják és fogadják el. A kormánynak el kell fogadnia a püspökök által ajánlt elemi tankönyveket. A tanítókat a községi tanács nevezi, de olyanokat, a kik az állami iskola elemi tanfolyamát már végezték, melynek élén szintén nagyrészt egyháziak voltak.

Az állam e fajta iskolát, hogy a papság kezéből a közoktatásügy monopoliumát kiragadja, a meglevőhöz még kettőt alapított, de az egyház rossz szemmel nézte azokat és felügyelést gyakorolt felettök.

1842—1879-ig e nagyjában vázolt törvényt alkalmazta az a két párt, mely a kormányon egymást felváltotta: a katolikusok azt felhasználták befolyásuk terjesztésére, s a szabadelvűek megbuktak minden kísérletökkel, hogy azon módosítsanak.

De a szabadelvűek nem mondtak le mindenről. 1864-ben egy közoktatási ligát szerveztek. Bruxelles-ben bizonyos számú minta-iskolát alapítottak, melyekből a vallás tanítását kiküszöbölték. Hevesen megtámadta a

papság az iskolákat, de azok nagy áldozatok árán a támadást kiállították, s az oktatási új módszer által és az új tanszerek kísérletei révén a nevelésnek jelentékeny fejlődést adtak.

1868-ban egy reformjavaslattal álltak elő, de az a papság agresszív magatartása miatt elesett.

A belgiumi közoktatás mibenlétére élénk világot vetnek a kultuszminiszterhez 1876—78-ig benyújtott jelentések. Az egyházi felügyelet e jelentései szerint a religio és a szenttörténetek oktatása kell hogy álljon minden tantárgy felett. Mondák e jelentések: A szenttörténet tanítása sok kívánni valót hagy . . . köszönet a kultuszminiszternek, hogy Palesztina földrajzát „a kötelező ingóságok” közt megrendelte . . . Némely iskolában a szent feszületnek és a szent szűz szobrának, melyeknek a gyermekekkel szemben kell lenniök, a sok földabrosz és állatképek miatt semmi helye nincs (ekkor 2500 elemi iskolában nem volt még mérték- és súlyminta.) . . . A szent szűz képe gyakran egy pókháló szögletbe szoríttatik . . . A sok tantárgy tanítása akadályozza a religio tanítását; a vallásos tanításra nem jut elég idő . . . Sok iskolából eltűntek a bibliai festmények . . . Mindig és mindenütt az állt e jelentésben: Helyet a bibliai képeknek! A szögletekben sokféle profanus tárgyak, eszközök, festmények és készülékek, melyek ártanak a vallásos nevelésnek s megkönnyítik a profanus tárgyak megértését.

(Folyt. köv.)

Balássy Dénes.

Magyarnyelvi póttanfolyam Kolozsvártt

Magyarnyelvi póttanfolyam (most már a 4-ik) ez évben is tartatott azon német és román néptanítók számára, a kik a magyar nyelvben még nem bírnak anynyijártassággal, hogy azt az 1879. évi XVIII. tez. értelmében iskoláikban taníthassák. Az idei póttanfolyam megnyitott 1882. évi július 10-én Kolozsmegye kir. tanfelügyelője t. Váradi Károly ur által, bezáratott aug. 19-én. A tanítás a róm. kath. lyceum helyiségében tartatott.

Beiratkozott 27 német (szász) és 86 román tanító, ez utóbbiakból 40 az I-ső, és 46 a II-ik vagy haladottabb osztályba. Tíz tankerületből sereglettek össze, u. m. a) Alsófchermegyéből 4 szász, 14 román, b) Besztercze-Naszódmegyéből 6 sz., 3 r., c) Fogarasm. 1 r., d) Hunyadm. 1 sz., 8 r., e) Kolozsm. 2 sz., 19 r., f) Maros-Tordam. 3 sz., 2 r., g) Kis- és Nagy-Küküllőm. 4 sz., h) Szebenm. 7. sz., 3 r., i) Szolnok-Dobokam. 18 r., k) Torda-Aranyosm. 18 r., összesen 113 szász és román néptanító.

A német osztály tanításával Fazakas József képezdei r. tanár, a román I. osztályéval Russu Viktor képezdei segéd-tanár, a II. osztályéval Pop Gábor gör.

kath esperes urak, a póttanfolyam vezetésével Paal Ferenc képezdei igazgató bizattak meg. A városi tanács intézkedése folytán a tanítók elszállásoltattak a polgári iskola, az I. községi iskola és a torna-vivóda helyiségeibe.

A póttanfolyam utolsó hetében tartattak a vizsgálatok. A képezdei igazgató-tanács, mint a magyar nyelvi tanképesítő vizsgálatokat vezető bizottság tagjai jelenlétében kikérdezett összesen 84 tanító, a kik közül 25 szász és 46 román a póttanfolyamban résztvettek közül jelentkezett, 8 szász és 5 román tanító pedig csak a vizsgálatra jött be a vidékről. A 84 tanító közül képesnek találtatott kitűnő fokozattal 4, jelessel 9, jóval 18 és kielégítővel 22, összesen 53; a többi 31 nem tanusított minden tekintetben (t. i. a) az olvasás és kiejtés. b) a nyelvtani ismeret, c) fogalmazás és d) beszédképesség tekintetéből) elég képességet.

A póttanfolyam költségei fedezésére a vall. és közokt. Miniszter ur önműltga utalványozott 4000 frtot. Ebből személyenként 70 krnyi napldijakban kiosztatott a tanítóknak 3021 frt 90 kr. Egyéb kiadás (tanárok tiszteletdíja, bizonyítványok nyomtatása, a helyiségek takarítási költségei, a szállásokon a szolgálak díjazása, stb.) 512 frt 24 kr. Pénztármaradék 465 frt. 86 kr. = Közli:

Paal Ferenc,
tanítóképezdei igazgató, mint
a póttanfolyam vezetője.

Az érzékek neveléséről.

Az emberi lélek cselekvése két irányban nyilatkozik: először mint mesterség, midőn közvetlenül a munkához alkalmazkodik; másodsor mint ismeret, midőn megvizsgálja a tüneményeket s kikutatja törvényeiket. Vannak mesterségek, mik oly egyszerű tüneményeken alapulnak, hogy ismerésök nem jár semmi nehézséggel, megértésök könnyebb, mint előállítások. Ilyenek a tisztán kézművi mesterségek. Vannak mások, melyek tisztán egyszerű tüneményeken alapulnak, de melyek csak tudományos ismeretek alapján ismerhetők meg. Ez esetben a mű úgy tűnik fel, mint tudományos fölfedezés, mely azután mesterséggé lesz. Ilyenek ama számtalan mesterségek, melyeket a vasutak, távirás, fényképészet, galvanoplastika sat. hoztak létre. Vannak végre mesterségek, melyek nagyon bonyolult tüneményeken alapulnak s megértésök nehéz; ez esetben a mesterség maga tudomány. Nagyon nehéz lenne pl. említeni a chemia gyakorlati alkalmazásából valamit, a mely ne legyen egyszerre mesterség és szakszerű kutatás eredménye.

Midőn azonban a tudományos alkalmazás valamely parancsoló szükség eredménye, a mesterségnek nincs ideje a tudományos alkalmazás formájában jelenni meg; hanem eltekintve ama bonyolult tudomá-

nyoktól, melyek alkalmazásának kellene lennie: alkalmazkodik saját viszonyaihoz. Ez az eset pl. az orvostudománynál. Mivel a tudományok, melyektől függ, már különváltan fejlődnek, az orvostudomány egészen gyakorlati alakot öltött. Az orvosok ellenben napjainkban is azt hiszik folyton, hogy hivatásuk tudomány, nem mesterség.

A pedagógia sok tekintetben hasonlít az orvostudományhoz. Mint az orvostudomány a vegytani és élettani törvényeknek az életszervekre való oly alkalmazásában áll, hogy ezek egészségesek maradjanak s néha gyógyíttassanak; így a neveléstannak is az élettani törvényeknek a gyermekiéletre való oly alkalmazásában kellene állani, hogy számára biztosítsák a legjobb testi, erkölcsi s értelmi kifejlődés. Ez esetben az angol bölcselő Herbert Spencer volna az első és tán egyetlen tudományos nevelő. Herbart talán megérdemelné, hogy előfutárjának tekintsük. Azonban Pythagoras, Comenius és Vittorino da Feltre hagyományai, kik e tudományt, mint mesterséget fejleszték ki s létrehozták Pestalozzit és Fröbel, azt mutatják, hogy a pedagógia is mesterség inkább mint tudomány.

Éppen nem szükség ismerni a gondolat tárgyilagosságtól, hogy az ember magában azt mint gondolatot föl ne ismerje, mely tünemény egyszerű, de ki nem fejthető. Minden anya, tapasztalván saját gondolatai menetét, mint ismeretét, érzést és akarást, használhatja ezen tapasztalatát, hogy gyermekénél fölkeltse a kívánt gondolatirányokat. Lehet remélnünk, hogy a tudomány egykor megfogja fejteni a mély értelem és nagy jellem fejlődhetésének feltételeit és a nevelés e fölfedezéseket alkalmazni fogja az emberi nem nevelésében. Hanem voltak már is oly anyák, kik a természet e titkairól sejtelemmel birtak és vannak nagy embereink, kiknek nagysága az anyák ama művészetének eredménye, hogy őket jól nevelték.

A pedagógiában az emberi lényvel való közvetlen érintkezés miatt az érzés nevezetes, sőt fő szerepet játszik. Ezért e tudomány hasonlatot mutat a művészetekhez is. Ugy tetszik, hogy középhelyen áll a képző- és drámai művészet közt. Felsőbbsége a képzőművészetek felett szembeötlő; felsőbbsége a drámai művészet felett nem kisebb: a drámai művészet jellemeiket alkot, melyek költöttek, a pedagógiának jellemeiket kell megalkotnia a valóságban. A nagy nevelők mintaképei: Sokrates, Vittorino, Herbart, Cape-Carpantier asszony oly tulajdonokat mint a nagy művészek. Herbart ennek tudatával is birt, azonban bölcselmi és lélektani ismeretei feledtetik nevelői érdemeit, kinek jelleme mégis inkább gondolkozó és tudós természetű volt.

A nevelő nem tehetetlen anyagon munkál, mint a művész, hanem élő emberi lényen s azon öntudatosság, melylyel ez meg van áldva, nagy akadályára

lehet a kívánt eszménykép létesítésében; de másfelől ez az első feltétele is ezen ideálnak. És a nevelőnek nemcsak nem szabad megsemmisíteni ez öntudatos-ságot, hanem segítségül kell venni munkájában, mert ez együttműködés nélkül a nevelés haszontalan volna. Herbart hatályosan hirdette, hogy a nevelő első kötelessége megismerni azon értelmi és erkölcsi erőket, melyeket vezetnie kell. Herbart-tal kezdődnek valóban a tanítványok lelki tulajdonainak konkrét vizsgálatai, mit a németek egy é n i l é l e k t a n n a k hívnak.

A pedagogiának még abban is van köze a művészetekhez, hogy a nagy emberek nagyobb része, kik ezt fejlesztették, nem hagyták félbe a fejlesztést az elméleti úton sem. Az utóbbi időben a tudós alig enged magában felkelni a művészt; hanem a Pestalozzi Fröbel iratai sokkal kevesebb értékűek, mint a minő nevelők voltak. Csak Herbart az, kinnek iratai egyértékűek nevelő gyakorlatával.

A pedagogia csak a legszebb oldalon hasonlít hát a művészethez. A legszükségesebb és legközönségesebb tulajdonok a nevelőkben gyakran kizárnak minden önkényességet, és a pedagogiát a legmesterkéltébb dologgá teszik, sőt a pedansok kézműve lesz. A közélet föltételei még növelik e hajlamot a routine felé, kivált az új latin népeknél. Az állam nem szűnik meg sürgetni ezt, mint egy mindenható, mindentudó, csálhatatlan istenség; a tanító nem mer ez ellen semmit kezdeményezni, még ha jobban teljesíthetné is kötelességét.

A modern pedagogia a klastromokból ered s kivált a Szent-Benedek-rendűek zárdáiból. E korszak jelleme volt, hogy az iskolának oktatni kell a papságot s az oktatás „verba solemnia“-k betanításából állt a holt latin nyelven. A reformatio új forduló pont a nevelés fejlődésében. Az anyanyelv bevitele az oktatásba, bizonyos törekvés a módszer egyszerűsítésében és könnyítésében jellemzik e kort.

A harmadik korszakot Pestalozziról kellene elnevezni. E korszakot jellemzi azon törekvés, hogy a növendék természetes és veleszületett tehetségeit igyekszik fejleszteni. Igazi kezdője Jean-Jacques Rousseau. Németországban két irányt vesz: Stein báróval, Humboldt Vilmostal s Herbarttal, folyton tökéletesítvén a nevelő gyakorlatot a gyermek első éveiben, különösen a polgári osztályra irányul s lesz classikai neveléssé; Fröbellel folyton népies marad; Ausztriában Schwabe Erasmussal, Franciaországban Salicis- et Laubier-rel kibővülve a kézimunka tanításával, kivált a munkás osztályra irányul,

Ez természetes, mivel minden mivelt államnak megvannak a maga hagyományai és híres emberei, kik a nevelés jellemét hazájok követelményei szerint módosították; de egy korban s egy nemzetnél sem lépte át tevékenységük a részletek alkalmazásának határait. Ilyenek voltak: Olaszországban Vittorino da Feltre; Németországban és a határos szláv tartományokban Comenius; Franciaországban a reformatio idejében a Port-

Royal hét csillaga és Pape-Carpantier asszony a modern időkben.

Azonban e mesterségesen fejlesztő nevelés mindig megismerteti magát s a mi századunkban néha mintegy visszaesést mutat a Benedek-rendűek módszerében. Pestalozzi után a tárgyilagos nevelő módszer általában utat lelt az oktatás minden ágában és minden fokán. Az iskolai szemléltető képektől, muzeumoktól az anatómiai gyűjteményekig, fizikai, chemiai, élettani gyakorlató-termekig és művészeti gyűjteményekig sat., minden lépten-nyomon találkozunk oly intézményekkel, melyeknek célja az ily módszerű oktatás. Valóban nem szükség többé időt vesztegetni előnyei fejtegetésével, csak az eljárás beszélendő meg.

A szemléltető oktatás első fokán a tárgyak szemlélésének igen kevés fontossága van. Mert valójában nem magokról a tárgyakról, hanem a szemlélni tudásról van szó. Pestalozzi elvei szerint az elemi oktatás e fokát az érzékek nevelésének kellene nevezni. Azonban Francia- és Olaszországban tárgy-oktatásnak hívják, a mely pedig nemcsak nem ad határozott fogalmat róla, mivel minden pozitív tudomány nevezhető volna tárgy oktatásnak, hanem e módszerről hibás felfogást terjeszt. Francia- és Olaszországban vannak nevelők, kik írnak és kiadnak kis elbeszéléseket, gyermekes beszélgetéseket közönséges tárgyakról s elnevezik őket: „tárgy-lecckék“-nek s megvannak győződve, hogy ez úton a Pestalozzi célzatait valósítják.

Ha igazságosak akarunk lenni a németek iránt, meg kell vallanunk, hogy ők gyorsan felfogták Pestalozzit céljait. Philosophiai idealismusok megmentette a közösen elterjedt hibától. Ez a hiba általános levén az új latin népeknél, kik oktatásügyök újjászervezésével foglalkoznak, be kell vallanom az igazat, hogy ez nem származott egyébből, csak a Benedek-rendű intézetek mesterkéltségű hagyományából. Az olasz hivatalos kifejezés erre: tárgy-leccké, épen azt jelenti, mit a Benedek-rendű iskolák kifejezése: nomenclatura. Nézzük csak a latin tanítását a középkori iskolákban, ez is a legközönségesebb dolgok neveinek tanításán kezdte s ez volt a nomenclatura. A renaissance-tól és Vittorino da Feltre „La casa giocosa“*)-jától a nomenclatura kevésbé száraz lón, hozzájárulván a fogalmakhoz e képek is. Az olasz iskolai könyvkereskedésekben századok óta van u. n. iskolai kép-gyűjtemény, mely nem egyéb, mint képes illusztrációja a toscanai nomenclaturának. Hanem egész a mai tárgy-lecckékig hiába keresi az ember bennök az érzékek nevelését, ez talán a Benedek-rendűek leglényegesebb elveivel ellenkeznek.

Franciaországban az állam maga hozzájárul, hogy Pestalozzi elveinek e téves magyarázata fennmaradjon. Ohajtandó volna, hogy a tanító értelmi hajlama, a ta-

*)La casa giocosa (kellemes ház) a Mantuai hercegek és társaik számára épült iskola, melynek falai igazi művészek által festett iskolai képekkel voltak díszítve.

nitványok izlése és képessége s az iskola helyi, saját viszonyai adjanak irányt az u. n. iskolai kis gyűjtemények előállításában. Természetes, hogy e kis muzeumnak a tanító egyénisége, a tanítványok s a vidék tükrének kellene lenni. A közoktatási miniszterium által küldött kis gyűjtemények e feltételek egyikének sem felelnek meg és nem tekinthetők egyebeknek, csak múlékony rendszabálynak a tantestületek és iskolai hatóságok figyelmének a tárgyilagos módszerre való felkészítése végett. Az állam állandó és szabályozott tevékenységének az érzékek fejtésében és a tárgyilagos tanításban oly módon kellene irányulnia, hogy a tanító személyes kezdeményezését ne bénítsa meg. E célra szolgálának az időszaki kiállítások iskolai gyűjteményekből s ezeken a legjobbak jutalmazásai, mik felköttenék a tanítók személyes tevékenységét. Az állam által az iskolákhoz küldött ily tárgy-gyűjtemények csak arra szolgálnak, hogy a tanító ezek használata által kielégítvén, ne igyekezzék felköltetni a tanítványokban az értelmét az érzékek fejtése által, s rá irányozni a figyelmüket a tanulni hasznos dolgokra, hanem csupán betűző, hideg és gyermekies szónoklással jól betanult gyakorlatokat adjon.

A vidéken, hol a nép nyelve különbözik az irodalmi nyelvtől, az érzékek nevelése még fontosabb, mert itt meg kell tanítani az anyanyelvet is. A tanítási szabályzatnak tehát még részletesebbnek kellene lenni, és meg kellene határozni, hogy a tárgyleczkék mikor vegyék célba az érzékeket és mikor az anyanyelv tanítását.

Most csak az érzékek neveléséről szólunk.

Galilei és Locke hatalmas érveléssel és a modern tudomány eszes kísérleteivel megbizonyíták, hogy a dolgoknak a magok valóságában nincs se izök, se szagjok, se színök, se hangjok; vagyis tulajdonkép nincs egyéb tárgyilagos tünemény, csak a mozgás és alak, a többi (Galileivel szólva) nem egyéb, mint bizonyos inger, mely végtelen sokoldalúságával tudósít a tünemények különbözőséről. Nem tanulhatván meg egyebet a tárgyról, csupán a mozgást és alakot, az érzékek tökéletesítésének fontossága ahhoz alkalmazkodik, hogy mily mértékben képesek észrevenni a mozgást és alakot s így a következőkép sorozhatjuk: tapintás, látás, hallás. A többi érzéklések, miket ingereknek nevezünk, azonban szintén fontosak physikai életünkre. Ide tartoznak a kellemes és kellemetlen, a tetsző és fájdalmas benyomások és valószínű, hogy erkölcsi erőnk attól függ, hogy mikép fogunk ezeken uralkodni. A más két érzék, melyek az alak és mozgások felfogásában nem segítenek, a szaglás és izlés, nem közöl velünk semmi egyebet, csak különféle ingereket, miket gőzölő és folyékony anyagok keltnék föl és fejlesztésük attól függ, hogy minő hasznukat akarjuk venni az életben. Egy katonára vagy tengerészre nézve pl. majdnem állásából folyó kötelesség, hogy ne legyen nagyon fogékony a szaglás és izlés dolgai iránt. míg egy családanyára nézt a legkiválóbb tökély e ponton kiváló előny és bizonyos jel, hogyha meg van vele áldva, van izlése a tisztaság és tudata az anyai gondok iránt. (Francziából)

(Folyt. köv.)

T Á R C S A

Nyílt levél E. P. urnak.

Tisztelt uram!

Vettem önnek levelét s cikkét lapunk számára, mely cikkben, mint ön állítja, fontos elvi kérdés van fejtegetve a nevelés szempontjából. Miután a nevezett cikket: „Egy gyermek életrajza“ elolvasám, magam is úgy találom. Ön kéri az én véleményemet, s én elhatároztam, hogy e nyílt levél formájában írom meg, mivel a kérdést nagy érdekűnek vélem.

Ha jól sejtem, a kérdés így áll szemben egymással: a csecsemő gyermek összes lényében megvannak-e mintegy az arravalóság, hajlam formájában ama különbségek csirái, melyek a felnőttek jellemeltéréseiben nyilatkoznak, vagy azok csupán a fejlődés folyamán kerülnek a lélekbe?

Vagyis: a nevelés tesz azzá, mik vagyunk, vagy a nevelés dacára is azzá leszünk belsőkben, mivé a természet rendelt? Teremtő-e a nevelés, vagy csak vezető, fejlesztő?

Oly kérdés ez, tisztelt uram, melyben inkább meg lehetnek véleményeink, mint bizonyítékaink.

Egyenlően nagy tehetségű nevelők nyilatkoztak egyik és másik mellett is s a kérdés utolsó részleteiben mindvégig ép úgy meglábolhatlan marad az emberi ész előtt mint minden egyéb. A mi a dolgok eléállásában a kezdet, az az emberi megismerésben a vég.

Tudom jól, hogy a kérdést e pár sor nem fogja felfejteni, legfőlebb nyílt véleményről lehet szó. A kutatás, a tudomány maga mély homályban hagy sok dologban s ebben is; és a tudományos igazságokat nem lehet előlegezni a jövőből.

Annyit teljesen bizonyosnak mondhatni, hogy általános nemi vagy faji tulajdonaink nem mieink. Azon vonások, melyek minket bizonyos nemzethez, családhoz kapcsolnak s fölismerhetőkké tesznek: rá vannak nyomva testünkre, lelkünkre már születésünkkor, magunkkal hozzuk eme testi és erkölcsi alapvonások összegét, melyek oly állandóknak bizonyultak, hogy pl. Julius Caesar jellemző adatai a gallokról még ma is felismerhetők a francziákon.

De ha kikutathatók volnának a lelki élet titkos rejtélyei, ha a lélek nyílt könyv volna, mely lapjait olvastatni engedi, ha szálakra volna fejthető e csodás

szövedék: mennyi hatását láthatnók meg benne a multnak, őseinknek az öröklés által! Igen, bizonyára mi, egyikünk sem vagyunk egészen azok, mivé körülményeink tettek, sokban azok vagyunk; mikké szülőink által lettünk. Általánosan elterjedt nézet, hogy nagy emberek szülői is rendkívüli tulajdonokkal bírtak. Különösen a lángeszűek anyja közönséges nő nem lehet. Magok a nagy költők, művészek pl. Goethe, Petőfi gyakran nyilatkoztak ama tulajdonokról, miket anyjoktól kaptak. Kiváló kutatók bizonyítgatják a szokások, hajlamok, egyes fogások, tisztán speciális egyéni vonások átszállásának bizonyosságát. Maga agyvelőnk tömege, gondolkodás- és érzéskéességünk összege, erkölcsi hajlamaink forrásai úgy látszik nem egyebek, mint nemzetgazdaságilag tárgyalható vagyonunk, mit egyenes őseink hagytak reánk apáról fiúra. A legnemesebb örökség, ha nagy, s legátkosabb, ha rossz tulajdonokban áll ez.

Legkivált az élettani és kóros viszonyok ilyen átterjedése egyik legérdekesebb s egészen köztudattá vált tény az öröklés törvényének, valaminthogy az öröklés ténye a maga egyszerű valóságában néha a közmondások tömött kifejezését ölté magára az ilyenekben: Nem messze esik az alma fájától. Csak sást nemzenek a sasok stb. Minden nyelv számos kifejezéssel, fordulattal rendelkezik e törvény kifejezésére s a családnevek elállása részben ily családi, öröklött tulajdonságok elnevezésére vihető vissza.

Igy látjuk nemcsak a faji, hanem az egyéni vonások átszállását is, mint köztudatu tapasztalatot, melynek csak támogatására, segélyére jön a tudomány, de nem kell felfedeznie. Így köszönhetjük mi jó és rossz tulajdonaink javarészét őseinknek s személyes erényeinknek és bűneinknek büszkesége és beszámíthatósága egészen nem minket illet. A közvetlen, közvetett és mellékes öröklés e törvényében oly végzetszerűség nyilatkozik, mint a biblia ama borzasztó szavaiban, hogy az apák bűnei megbüntettetnek fiaikban. Annyi bizonyos, hogy emberileg sajtászerű vegyületéből állunk ama rossznak és jónak, melynek folytonos harcát a világban oly bölcselmi igazsággal fejezte ki a perzsák dualistikus-isten-hite. Nem tény-e, hogy némely család lehető jó tulajdonait átadja néha egy tagjának s a rossz is néha tömörülve egyben jelenik meg? A historia megbizonyítja, hogy ugyanazon család megtermi s világra hozza erényeit egy Julius Caesarban s összpontosítja bűneit Caligulában, Néróban. A családok erénye és bűne megjelen a végletekben. Néha csak egyik, máskor a másik. A Zrinyiek családja a javát adta, a mit adhatott a költő Zrinyiben. A Széchenyi család úgy látszik a végpontján jelenik meg Széchenyi István lángeszében. A Mirabeau-család, mint Carlyle mondja, egyetlen oroszánfajzatot adott, de egyszersmind az utolsót is a francia forradalom Mirabeau-jában. A Bach-család 300 évig zenél az isten minden kimondható hangszerén, de lángeszű Bach mégis csak egy van. Ugy látszik Borgia Lucretiát sem hiában tekintik a család összes bűnei s

erényei képviselőjének s III. Richard mint a York-ház csodatüneteménye jelen meg csupa york erényekkel és bűnökkel.

Ime, tisztelt uram, így látom én, hogy a jó s a rossz egyaránt egészben és egyeseiben nem mai keletű, hanem hajlamokban egyidejű az emberiség eredetével.

Azonban az öröklés nem egyedül uralkodik a testi és lelki életen.

Őn jól tudja, hogy sokan természetök daczára lettek másokká. A dadogó Demosthenes testi hátrányait győzi le s lesz azzá, mivé aka r, annak daczára, mit öröklött. Széchenyi István, ez a szív és erős indulatok embere, érzése egész tüzetokádó forrását rendeli alá az észnek, mit csak finom kutató buvárai a léleknek sejtettek. Általában a historia az emberi akarat nagyszerű hatásaival ismertet meg, mely harcra kél a lélek természetszerű vágyaival, hajlamaival és győztesen kerül ki az összeütközésből..

Ha van az öröklés tényében sok és megdöbbentő tragicum; ha az ősök bűne és erénye az utódok lelkében éreztetni tudja a maga erejét: nem kevésbé érdekes, nem kevésbé felemelő ama küzdelem tudata, látása, mely az emberi kebelben a jó és rossz szenvedelmek közt kitör s a jók győvelmével végződik.

E küzdelem, e harc folyamatát a tudomány még nem elemezte, okait, törrelmelmét nem irta meg; hanem a művészet ide nyul épen, a lelki élet e titkos harczaiba s tanúságot tesz nagy harcokról s nagy győzelmekről vagy megnyugtató bukásokról. Én láttam ilyen harcokat, én éreztem megdöbbentő küzdelmek izgató hevét, láttam lángok lobogását, emésztő tüzelemeket s meg vagyok győződve, hogy a művészet forrása ki nem apad s ha megtette is a magáét ezek rajzában, a tudománynak még mindig mérhetetlen lesz a tenni-valója.

Tisztelt Uram! im, én felállítom az akarat tanát, szembe állítom az akarat tényét az öröklés tényével s látom, hogy egy nagy elhatározás döntő lehet amarra s az egyéni jellem átalakulására.

De vannak egyéb hatások is. Kikutathatlanok ugyan, hogy melyek ama vonások, melyek az egyéni lélekben őseredetiék, a születéssel együtt hozottak s melyek az életben szerettek; nem lehet ugyan divináló tekintetet vetni a lelki élet titkos műhelyébe, hogy mi volt benne s mi az idegen anyag; de azt sejtjük, látjuk, tudjuk, hogy maga a világrajövés pillanatától már különféle hatások és hatók működése folytán az átalakulások csodás jelenségei folynak le ott. Mint a vegyész a különböző ártalmas és hasznos elemekből új összetételeket, a tömecsek új alkotását hozza létre s a hasznosból ily úton ártalmast s az ártalmasból hasznost tud teremteni: így állnak a lélek még fejletlen képességei a világi élet millió hatásai alatt s lesznek jókká, rosszakká a hatások minőségei szerint. Erényeinkből származnak bűneink s rossz hajlamaink lehetnek eré-

nyek forrásai a szerint, hogy miként vegyülnek össze velök az élet benyomásai.

Természetes dolog, hogy az eredeti, meglehetősen homogennak feltűnő lélekanyag az egyes egyénekben a szerint fejlődhetik több és több nemüvé, a mint fejlettebb vagy kevésbé fejlett a körülte zajló élet. Az egyféle szokás, életmód, a vidék alkata, a föld, a lég, mit belhelünk, meglehetősen egyformásítja a hülönböző természetű lélekírányokat. Nemzeti, faji tulajdonaink jó része ama hatások eredménye, miket ifju korunkban nyerünk. A civilizálatlan népek egyszínű életszokásai, conservatív tulajdonaik, melyek mint régi, ösztönszerűen követett társadalmi formák szorítják össze az egyént: az egyének meglehetősen nagy egyformaságáról tesznek tanubizonyságot. Míg másfelől a civilizatio a maga ezer meg ezer életirányával az egyéni eltérések megszámlálhatatlan változandóságát bizonyítja éppen a társadalmi élet hatása miatt. A kiszámíthatatlan hatók emitt mind az öröklés ereje ellen küzdenek, másítják, alakítják, igen sokszor felismerhetetlenné teszik az öröklött vonásokat s csak az tudná észrevenni talán őket, kiről feltehető, hogy belát a tenger mélyébe s kutatni tudja a végtelen tér és idő rejtélyeit.

Ezen hatások összegét talán úgy foglalhatnám össze, hogy az egyén általak „nevelődik” s maga az egész folyamat a „nevelődés”. Hatásait inkább sejtjük s általánosságban tapasztaljuk; de részletekben kimutatni, a művészet tervszerű alkotásait leszámítva, nem sikerült. A mi e nevelődésnek oka, alapja, az bennünk az utánzás ösztöne, melynek rendkívül fontossága a nevelés szempontjából is el van ismerve. Mindig alkalmazkodunk valakihez vagy valakikhez s az alkalmazkodás minden esetével gyengülnek az öröklött tulajdonok s felülkerelkednek egyéniségünk szerzett, saját vonásai. Az utánzás ösztönének hatását pedig lehetetlen föl nem ismerni nemcsak külsőleg, a dírat majmoló követésében; hanem az emberi lélek nagyobb szerű működéseiben: a nyelv, a styl használatában, a művészi iskolák elállásában, iparban, kereskedelemben, a Petőfieskedőkben, Széchenyieskedőkben stb. Az utánzás e hajlama és képessége pedig éppen fordított arányban áll az öröklött lélektulajdonok erejével és számával.

Mind e tények az egyéniség transformatiojának lehetőségét bizonyítják. Az egyéni érzés, gondolkodás, hajlam átalakulhatók tehát, hiszen ha ez nem volna lehető, akkor hiába való a nevelés is, mely nem egyéb, mint az ember átalakulható hajlamának tervszerű felhasználása. Ez bizonyítja azt, hogy a nevelés hát a születésnél kezdődjék s valami módon bizonyára mindig kezdődik is akár tervszerű, akár tervszerűtlen hatásokban. A nevelés mint tudomány, az a bölcs előre látás, mely célba veszi emberi tulajdonaink jó irányba kifejelesztését. Megtanit helyesen beszélni, mozogni, érzelmeinket használni, érezni, nevetni, itélteni, érteni, emlékezni stb. Egyszóval öröklött képességeink alapján

vagy ha kell azok ellenére, a nevelés minket értelmi és erkölcsi lényekké tesz.

És itt meg is állok töredékes gondolataim közlésében, mert a nevelés oly bonyolodott valami, hogy róla még általánosságban sem merhetek szólni. E tekintetben az egész emberiségnek sokat kell még megtudni s mentől fejlettebbé válik a társadalom, annál inkább lesznek benne első a nevelők s első tudomány a nevelés. Azt azonban nagyon helyesnek kell mondanom, hogy ön ama gyermek életrajzában anyjának oly nagy hatást tulajdonít s iratának fő érdeke éppen ez. Szerintem is az anyának vagy egyszóval annak, ki születésünk percétől velünk bajlódva, az első gondozó hatásokat közli: nagyobb befolyása van egész jövő életünkre, mint akárki másnak s hogy e hatás elég magára is, hogy az öröklött tulajdonok erejét gyengítse vagy éppen átalakítsa.

Arról pedig, hogy anyánk iránt mit kell éreznünk, ha igazán lakik bennünk a léleknek csak egy kiváló szikrája, nem kell szólanom. De hogy e szeretet menynyi nemes és nagy gondolat forrása lehet, elég utalnom Petőfire, ki e szeretetet mondhatnám felfedezte a magyar költői művészet számára.

Végre pedig mindebből világos, hogy eredeti, öröklött tulajdonaink daczára is javulhatunk, vagy rosszabbakká lehetünk, mint a milyenné a természet előkészített. A javulás terhe, kötetelme s lehetősége miénk, miénk ennek küzdelme, de miénk dicsősége is. Meg vagyok győződve, hogy utánunk is egy új nemzedék jön, mely jobb lesz a miénknél, csak akarjon jobbá lenni. És most engedem szólni önt.

Ferenczi Zoltán.

IRODALOM.

Uj lap. Gyöngyösön „Kiseddévők és gyermeknevelők lapja” czimmal havi közlöny indult meg. Szerk. és kiadja Kobányi Mihály. Előfizetési ár juliustól új évig 1 frt. E lap a „Kisednevelés” ellen indul meg s célja a kisednevelők fizetési s kinevezési érdekeit a központtal szemben védeni, a kiseddévők terjedése érdekében működni s „az óvodák és népiskolák közt eddig létező ürt áthidalni, s a két intézményt szervez összeköttetésbe hozni”.

A magyar népdalok egyetemes gyűjteményének zongorára alkalmazott dallamkönyvéből, vagyis a „Magyar Dalalbum”-ból megjelent a III-ik kötetnek 9-ik füzeté is az 561—580 számú dallamokkal. Előfizetési ár a „Dalalbum”-ra egy évre, vagyis 10 füzetre 1 frt 80 krajczár. A „Magyar Daltár” III-ik kötetére mint a „Dalalbum” szövegkönyvére 80 kr. A „Daltár” III-ik kötetéből az első felkötet már elhagyta a sajtót és minden megrendelőnek azonnal megküldetik. Előfizetések Győrbe, a „Magyar Dal-Album” kiadóhivatalához intézendők. Egyes füzetek minden rendes hazai könyvkereskedésben is kaphatók.

Felhívás előfizetésre. Bahér József, Pohorello nagyközségi rk. éneklő és főtanító előfizetést hirdet „Trüchlivé Illasy“ című tót halottas énekes könyvre, tót-ajku r. kath. éneklők számára. A latin psalmusok és szertartások utasításán kívül lesz benne több mint 160 ének. Ezekből több el van látva búcsuztatóval is; két halottas prédikáció litániával halottakért, továbbá több, még eddig egyetlen énekgyűjteményben sem található halotti mise, és végre kilencz magyar ének. Az énekek 1+2+3+4 szólamu hangjegyekkel ellátva. Előfizetés szept 10-ig tart. Előfizethetni fűzött példányért 2 frt. — bőr hátkötéssel, aranybetűkkel, egy iv tiszta melléklettel 2 frt 50 kr. Minden kötet után az Eötvös-alap 2 krt kap. — 10 előfizetett példány után egy tisztelet-példány adatik.

S Z E M L E.

Népnevelési egyletek.

A német Schulverein magyar iskola-egyletek alapítására ösztönöz. Valóban az ellenséget csak hasonló vagy erősebb fegyverrel lehet legyőzni. Ugy látszik lépten-nyomon, hogy a nemzetiségi kérdés olyanná lett, minő a vallási kérdés volt a reformatio idejében. Nálunk társadalomban, iskolában ez legyen a jelszó: „magyarosítsunk“. A nemzetiségi kérdés ma nem politikai problema csupán, ez kedélyi és hazafisági ügy. E harszán nekünk magyaroknak okvetetlenül nyernünk kell. Jól esik üdvözlönnünk az ág. hitv. felekezetet, hogy föllépett erőlyesen pánszláv papjai és tanítóellen s még tovább ment, mint az állam. Jól esik hallanunk és olvasnunk a Miniszter ur szigorú rendeleteit a kizárt pánszláv tanulók ellen. Magyarosító népnevelési-egylet is eddig Budapesten, Szathmáron és Temesvárt jött létre. A főváros a nép- és ipariskolákban ösztöndíjakat tűz ki azon tanulók részére, kik a magyar nyelvet legjobban elsajátítják. Mi megvalljuk, hogy a jutalmat inkább a tanítónak adnók, mert az a szellem és irány s az a buzgalom, mely e nyelv iránt az érdeket folyton fenntartja, az a tanítóé. A gyermek úgy is megmagyarosodik, ha van rá jó alkalma.

Madridból.

Ez év júniusában Madridban az egyetem nagy termében a király elnöklete alatt a miniszter s több más előkelőségek részvéte mellett tartatott meg az első egyetemes spanyol néptanító gyűlés 8 napon át. Az eredmény meglehetősen kevés, azonban a viták mégis jótékony befolyással lesznek bizonyára a néptanítók társadalmi állásának javítására, mi kivált a távolabbi helyeken égető szükség, hol egészen ki vannak téve minden gondolható támadásoknak a papok részéről. Valamint elhatározta a kormány, hogy a falusi közegeket kényszeríteni fogja a tanítók fizetésének beszedésére, mely alig pár kerületben foly be, máshelyt pedig 17 hóig be kap a tanító fizetést. A mult év végén az így be nem hajtott tanítói fizetés többre megy 5 millió franknál.

Az iskolai takarékpénztárak terjedése.

Az isk. takarékpénztárak 1874-ben alapultak s Franciaországban 15 ezer iskolánál több alkalmazta eddig. Nevelő hatásukat a gondoskodó intézmények nemzetközi nagygyűlése megállapította 1878-ban Párisban. Ma isk. takarékpénztárak léteznek Angliában, Svéd-, Németországban, Sveiczban, Magyar-, Olasz-, Spanyol-, Görögországban, az Egyesült-Államokban, Brasiliában, az angol és holland gyarmatokban.

Angliában legjobban Liverpoolban terjedtek el, hol 1876-ban 11 s már 1880-ban 64 isk. takarékpénztár volt 6552 betevő növendékkel.

E tapasztalatok alapján aztán az angol kormány nevelésügyi szakosztálya ajánlotta egész Angliában.

A liverpooli tapasztalatok szerint az isk. takarékpénztárak nevelik az önmegtartóztatást, a tulajdon szeretetét, a használni törekvés vágyát. Tapasztalták jó befolyását a pontosságra és rendre, különösen kevesbedtek a kimaradások. A nevelő hatást különösen, abban látják, hogy a gyermek megtanul határozott célra gyűjteni. Sir James Picton, a város egyik notabilitása hozzá teszi: Azok, kik így a tanulók takarékosná nevelésén munkálnak, megszilárdítják a nemzeti jellemvonásokat, és nagyon jó dolog volna tapasztalhatni, hogy midőn a munkás osztály több ok miatt fontosságban gyarapszik, gyarapszik jellemben is“.

Ugyanilyek a tapasztalatok Glasgow 21 isk. takarékpénztárában is.

Sveiczban csaknem legtöbb vita történt az isk. takarékpénztárak felől. Legutóbb Quillaume statistikus Neufchâtelből 49 tanító tapasztalatát terjeszté elő a sveiczi statisztikai társulat előtt. Kivált egy Latour nevű tanító jelentése érdekes: „Általában azon gyermekek, kik az isk. takarékpénztárakat használják, e legjobb növendékek lesznek, nyugodtabbak, szelídebbek, munkásabbak. És tapasztaltam, hogy a tanítónak az ily gyermekek szüleire is van hatása; felfogják a takarékoság fontosságát és követik gyermekeik példáját. Többször mondták nekem a bukás és nyomor ez idejében a szülők: Gyermekeink elbeszéltek, a mit ön tanított az iskolában nekik a takarékoságról; ha nekünk is mondták volna ezt ifju korunkban, nem volnánk most e nyomorban“. A statisztikai egylet dr. Guillaume ez előterjesztését hallva, német s francia nyelven kinyomatta s szétküldte.

Magyarországon 1876-ban alapult Weisz Bernát Ferencz egykezetére az első isk. takarékpénztár. 1876-ban 15 volt 2621 betevővel, 1878-ban 30, 3682 betevővel és 1881-ben már 240 volt, 14.948 betevővel s megta- karítottak vagy 180.000 frankot.

Spanyolországban M. Pedro Pascuet, a Catalogne-i polgári iskola igazgatója, meleg barátja ez ügynek s ismertette lapjában s alapított is egy mintául szolgáló isk. takarékpénztárt Palafrugell városában.

Melléklet a „Család és Iskola“ 13-ik számához.

Görögországban több ismertetés után, miket M. Constantin Ch. Bambás írt, 1882-ben alapult az első isk. takarékpénztár.

Az Egyesült-államokban a nevelésügy szövetséges bizottságnak adott ki egy körözüvényt, melyben ajánlja a takarékpénztárakat, ismertetve a francia eljárást s a nevelő hatást.

Brasiliában a rabszolgákat felszabadító társaság tagjai különösen buzgokodtak az isk. takarékpénztárak ügyében, úgy tüntetvén fel, mint legjobb eszközt előkészíteni a rabszolgá gyermekeket, hogy a szabadságot használni tudják. M. André Rebaucas, Rio-de-Janeiroban, M. Ozorio de Cerqueira, Pernambucoban igen derekasan működtek. Január 1-én némely iskolában tett két évi kísérlet után a főváros minden intézetei bevették a nevelés ez új eszközét, a francia mintát fogadván el. Csupán megemlítjük még, Jamaikában, ez az angol gyarmaton a közoktatási miniszter Livigston és Guyánában, a hollandi gyarmaton M. Benjamin a gyarmat főhivatalnok a utóbbi évben ugyanily feltételek alatt, honosították meg az egyenlítői népség közt, hol az az erély, mely a takarékoságot föntartja, nehezebben ébred föl, mint hidegebb, zordabb éghajlat alatt.

E szemle nagyon érdekes, mert a gyermekek társadalmi haladása, a nép nevelésének, a munkások erkölcsi erejének, a civilizáczióknak fejlődése senkit sem hagyhat hatás nélkül. Franciaország büszke lehet ez intézmény fejlődésére. 1874—77-ig volt 8033, 1879-ben már 10,440, 1881-ben 14,372 és az 1880—81-ik iskolai év végén 16,494, melyekben 349,119 gyermek összesen 7,982,811 frankot takarított meg.

(Manuel General után.)

VEGYESEK.

— A m. k. pénzügyminiszter az elemi, a földművelés, ipar, keresk., felsőbb nép- és polgári iskoláknak, tanító-képezdéknél, gyakorló-iskoláknál és felső leány-iskoláknál működő tanítókat felmentette a hadmentességi díj fizetéséről.

— A budapesti állami közép ipar-tanoda az új iskolai évben 5 szakosztályból (építészeti, gépészeti, két vegyészeti és fém-vasipari) fog állani. Felvétetnek ide azok, kik a gymn., polgári vagy reál iskola 4. alsó osztályát sikerrel végezték, vagy azok, kik az osztályokból felvételi vizsgát állanak ki. 1883—84-ik évben a faipari szakosztály is megnyitattik. A beiratások szept. 1—15-ig tartanak. Az intézet helyisége VIII. ker. Bodzafa-utca 28. sz. Az igazgatóság szívesen szolgál bővebb utasítással.

— Kisdedovók. Komárommegye mint hatóság elhatározta, hogy 26 idegen ajku községében kisdedovókat fog létesíteni s e végre külön adó kivetését engedélyezte e községekben, mi azonban legfőbb az állami egyenes adó 2%-ja lehet. Azonkívül a megye is megígérte segédkezését. A megye alispánja, Szombathelyi Győző meglehetős felhívást intézett a megye közönségéhez tárgyban. Valami efféle Kolozsmegyében sem ártana.

— Székely Keresztúron a magyarnyelvi pótanfolyam végével az oláh tanítók tanáraik tiszteletére társasvacsorát rendeztek s a szász tanítók ezért kicsufolták és meghajgálták őket.

— Kőrösi József statisztikai kimutatásai szerint Budapesten van 489 vak, 312 siketnéma, 222 hülye, 1157 elmebeteg s majd 11,000 egyéb beteg.

— A „Szolnok-Dobokamegyei tanító-testület“ jul. 2-án Magyar-Láposon tartott gyűlése alkalmából a beteg Séra György m.-láposi áll. iskolai tanítót 46 évi tanítóskodása alkalmából meglátogatta, s Kádár József elnök egy beszéd kíséretében átnyújtá neki a testület emlékéit, egy ezüst serleget. Az ősz, beteg tanító helyett a testületnek köszönetet a megtiszteltetésért Lebedi János igazgató-tanító mondott.

— A francia rekruták közül, mint a közokt. Miniszterium jelentése mondja, tudott 1880-ban olvasni 98—90%-ad 30 megyéből, 89—80%-ad 41 megyéből, 79—70%-ad 12 megyéből és 68, 61, 59 és 58%-ad egy-egy megyéből.

— Kétszeres tandij. A szarvasi ág. hitv. ref. főiskola előjárósága elhatározta, hogy a jövő tanévtől kezdve az izraelita tanulókat csak kétszeres tandij mellett veszi fel. Ezt pedig azzal indokolja, hogy e felekezet az iskola fenntartásához, alapításához semmivel sem járult s nagy számban jelentkezők, hivatottabbak elől elzárják az utat.

— Az országos kised-óvó egyesületnek van 33 alapító, 121 rendes, 1 pártoló tagja. Bevétel volt 45,342 ft 87 kr. Kiadás 33,570 ft 62 kr. Általános vagyon 156,33 ft 49 kr, teher 11,250 ft. 1881-ben tudomást vett az egyesület 21 kised-óvó alapításáról s tervbe vette kivált a falusi kised-óvók alapítását.

— Elszász-Lothringiában a tanterv revíziója alkalmával az orvosokat is megkérdezték, hogy ez mennyiben felel meg az egészség és testi épség követelményeinek. (Népnev. lapja.)

— Szövő ipar iskola Deesen. Br. Bánffy Dezső főispán kezdeményezésére a földművelés-, ipar- és keresk. Miniszter ur Deesen szövő ipar-iskolát fog felállítani. Etárgyban még jul. 20-án értekezlet tartatott, melyen Binder Lajos, a sepsi-szent-györgyi szövő iskola igazgatója is jelen volt. Dees város képviselő-testülete egy tágas helyiséget 12 szövőszék számára, fűtést, világítást s a tanítónak félévre lakást szavazott meg. Az iskola októberben nyílik meg 16 tanítvánnyal s tart 6 hóig d. e. 6—12 és d. u. 2—7 óráig. A tanítványok tandij nélkül vétetnek fel s a jobb kilépéskor szövő-székekkel ajándékoztatnak meg. Ugyanily iskola terveztetik Bethlenben is.

— A „Debreczeni Protestans lap“ a „Keresztényen szeretet munkái Magyarországon“ cz. cikkében a vasárnap-i iskolákról szólva, ezt írja: „A kolozsvári érdemel elsöbben is figyelmet s örvendünk, hogy haladásáról kedvezőleg beszélhetünk. Ugy rendelte az Ur, hogy egy keresztyén család, egy osztrák tábornok családja, telepedett le Kolozsvárra. A tábornok leánya örmel ragadta meg az alkalmat, hogy ezen munkában szolgálja az Urat. Hűségesen munkálkodott a vasárnap-i iskolában s segítségével örvendetes haladás látszik mindenén“ sat. Kolozsvárt igaz, volt vasárnap-i iskola a télen, azonban ezt nem tábornok leánya, hanem De Gerando Antonina, a felső leány-iskola igazgatója kezdeményezte s a tél végével megszűnt. A fenti leírásról itt sommit sem tudnak.

— Halálozás. Bárány Ignác, a csáktornyai állami tanító-képezde igazgatója julius hó 7-én, életének 49 évében hirtelen elhunyt. Béke poraira.

Tartalom: Az elemi oktatás Belgiumban. Balássy Dénestől. — Magyarnyelvi pótanfolyam Kolozsvárt. Paal Ferencztől. — Az értekek neveléséről. — Tárcsa: Nyílt levél E. P. urnak. F.-tól. — Irodalom. — Szemle. — Vegyesek. — Hirdetések.

A „Család és Iskola” hirdető melléklete.

AIGNER LAJOS

könyvkereskedésében **Budapest**en Váci utca 1.

(Városháztér) kaphatók

az összes tankönyvek; leginkább ajánlatnak:

Fischer S. Magyar nyelvkönyv. 5. kiadás, kötve 30 kr.

Führer S. Világtörténet 40 kr.

— Magyarok története 13. kiadás kötve 30 krajczár.

Héber A. B. C. és olvasókönyv, kötve 15 krajczár.

Jánosi F. Magyarország alkotmánya 2. kiadás, 50 kr.

Jausz Gy. Német abc képekkel, kötve 30 kr.

— Német olvasókönyv, képekkel, kötve 2. oszt. 40 kr, 3. oszt. 55 kr, 4. oszt. 65 kr, 5., 6. osztály 1 forint.

Kakujay K. Német nyelvygyakorló- és olvasókönyv 1. 2. oszt. kötve 30 kr.

— Magyar nyelv gyakorló- és olvasókönyv kötve 1. oszt. 20 kr, 2. oszt. 30 kr, 3. 4. oszt. 50 kr, 5., 6. oszt. 50 kr.

Mauritz R. Természetan 4. kiadás, kötve 40 kr.

Mayer M. Alak- és mértan 3. kiadás 80 kr.

Schwicker J. H. Magyarország földrajza 4. kiadás, kötve 40 kr.

— Magyarország története, 2. kiadás 60 krajczár.

Seidel P. Polgári jogok és kötelességek. 5. kiadás, kötve 24 kr.

Szauter és Bokor. II. Hármastankönyv, kötve 70 kr. Különkötve természetrajz 24 kr. Természetan 28 kr. Mezőgazdaságtan 24 kr.

Szente P. Természetrajz 3. kiadás, kötve 30 krajczár.

Weber S. Vallásoktatás (evang.) kötve 40 krajczár.

SZOLCSÁNYI GYULA

könyvtárus által **Egerben** kaphatók:

Zsaskovszky Testvérek
zenemunkái.

KATHOL. EGYHÁZI ÉNEKTAR. A bevett közjátossági énekekből ujjakkal bővítve, kath. egyh. éneklők s e pályára készülők

számára. Orgonakisérettel, köz- és utójátékokkal ének hangjegyekre. 2. kiadás 5 frt, vászonba kötve 6 frt. bőrbbe kötve 7 frt 50 kr.

TEMETŐKÖNYV. (Funerale) Halottas egyházi szertartások imákkal s énekekkel. Tekintettel a halálozások különféle neveire 2, 3 és 4 férfiszámra kidolgozva s kellő utasítással ellátva. (8-ad rét, 450 oldal) 2.50

KARÉNEKES KÉZIKÖNYV. (Manuale musico-liturgicum.) A római mise-, szer-, zsolozsma- s egyéb bevett közjátossági könyvek nyomán, a székes- s népegyházak karmesterei, kántorai, papnövendékek és képezdészek használatául, a templomszolgálat minden alkalmaira összeállították, hangjegyekre, énekkarokra s orgonára tették, a gregorián énekre való rövid utmutatással ellátva. Második átdolgozott és bővített kiadás. 4 rét. Füzve 3 frt 60 kr. Vászonba kötve 4.60

MANUALE MUSICO-LITURGICUM. (Choralna kniha obradow Cirkevnych.) Latin-tót kiadás 3.50

ORGONAI SKOLA. Elméleti s gyakorlati vezérletül kath. kántorok, képezdészek, s a szent ének és orgonaszat minden kedvelői használatára. Két, az orgona belső részzeit ábrázoló táblával 3. —

ÉNEKKÖNYV a kath. tanuló ifjuság használatára, négyes énekjegyekre téve. (Hymni sacri hungarico latini a 4. vocibus) magában foglal 118 magyar, 38 latin éneket és szükséges imákat. 6-ik bőv. kiad. 1 frt 20 kr. Bekötve vászonba 1.65

EGRI DALNOK válogatott komoly és vig dalok gyűjteménye, a honi ifjuság használatára 4 vegyes, férfi és gyermekkarra átírva: I. füzet, 40 lap, 50 daltartalommal 30 kr, II. füzet, 44 lap, 50 daltartalommal 30 kr, III. füzet, 54 lap, 50 daltartalommal 30 kr, IV. füzet, 60 lap, 50 daltartalommal 40 kr, V. füzet, 72 lap, 50 daltartalommal 40 kr.

KIS LANTOS. Vig, komoly, üdvözlő s egyéb alkalmi dalok gyűjteménye. Az elemi tanodák s növendékek számára. 2, 3 és 4 énekhangra, 16-rét: I. füzet, 40 lap, 40 daltartalommal 25 kr, II. füzet, 48 lap, 45 daltartalommal 25 kr, III. füzet, 64 lap, 50 daltartalommal 30 kr, IV. füzet, 64 lap, 60 daltartalommal 30 kr.

HARMONIA. Komoly és vig dalok szemelvénye a honi dalárdák s minden dalkedvelő számára, férfikarra átírva. I. füzet 50 daltartalommal. II. füzet 55 daltartalommal. Egy-egy 60 kr.

PALESTRINA. A latin egyh. énekkarok gyógygyei a 16-ik századtól a legújabb korig, a szent zenészet klasszikus s kiténőbb műveiből szemelve. A kath. tanuló ifjuság, ének-egyletek és a műének kedvelői számára. I. füzet 45 db. 45 kr.

EGRI ÉNEK KATÉ vagyis az ének elemei kérdések s feleletekben, az elemi tanodák s minden kezdő használatára. 8-ik bőv. kiadás 16. 52 lap 20 kr.

FALI HANGJEGY TÁBLÁK az iskolai ének- és zenetantáshoz 1 frt 20 kr.

A GYAKORLATI ORGONÁSZ. Eredeti elő- vagy utójátékok, változatok, rövid ábrándok, triók, fughetták, ünnepi praeludiumok stb. gyűjteménye (a legismeretesebb magyar kath. egyh. dallamokból vett motívumok felett) orgonára vagy harmoniumra kidolgozva. I. füzet (100 drb tartalommal) 60 kr.

ÖTSZÁZ ORGONA KADENCZ. 4—12 ütem rövid elő- és utójátékok, valamennyi Dur- és Moll-hangnemből, nagyrésztben magyar egyh. énekek idomaiból alakítva 1 frt 60 kr.

SZENT KOSZORU imák és énekekből füzve a kath. elemi ifjuság számára. (A 120 ének mindkét sopran alhangra van téve.) 4 kiadás. Félvászonkötésben 65 kr.

Minden 10 példányra tiszteletpéldány adatik.

